

KARACAOĞLAN'IN ŞİİRLERİNDE FORMEL İFADELER VE BUNLARIN TİP YAPISI

Nerin YAYIN

Prof. Dr., Ege Üniv. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Özet

Karacaoğlan'ın şiirleri, kullandığı formel ifadeler bakımından son derece dikkat çekicidir. Söz konusu formelleri şair; şiire başlarken hem bir anahtar, hem de ya satırın tamamını, ya da bir kısmını oluşturan biçimde kullanmıştır. Ayrıca Karacaoğlan'ın kullandığı formel ifadeler, sayısının çokluğu yanında çeşitliliği bakımından da farklı bir özellik göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Karacaoğlan, Formel İfade, Şiir, İlk Dize, Hazır Kalıplar.

Abstract

Type Structure and Formel Expression in Karacaoğlan's Poems

Karacaoğlan's poems are on account of using formel expressions that they're quite remarkable. The formel's that we're said are using by the poet; getting started with a key to poetry, to creative both the entire of line and some of line. The formal expressions that using by Karacaoğlan are there fore remarkable both being more and beign different.

Keywords: Karacaoğlan, Formal Expressions, Poem, First Verse, Ready Forms.

Kurte

Îfadeyên Formel ên di Helbestên Karacaoglan de û Bastûra Tîp a Wan

Helbestên Karacaoglanî ji aliyê îfadeyên formel ên ku tèn bi kar anîn ve gellekî balkêş in. Helbestvan van formelan di destpêka helbestê de hem wekî miftehekê, hem jî an wekî perçeyek ji risteyê, an jî wekî hemû risteyê bi kar anîye. Jê pê ve îfadeyên formel ên ku Karacaoglan bi kar tîne, tevî piraniya xwe bi têveliya xwe ve jî taybetmendiyêke cuda nîşan didin.

Peyvên Sereke: Karacaoglan, Îfadeya Formel, Helbest, Risteya Pêşî, Qalibên Hazir.

چکیده

افاده های فرمل در اشعار قاراجا اغلان و ساختار نوع آنها

اشعار قاراجا اغلان از نظر افاده های فرمل که استفاده میکند جالب توجه است. شاعر این افاده های فرمل را، برای شروع شعر، گاه یک کلید، و گاه به شکل یا بیت کامل و یا بخشی از بیت به کار می برده است. همچنین عبارات و اظهاراتی که قاراجا اغلان استفاده می کند، از نظر تعداد و از نظر تنوع ویژگی ها هم تفاوت دارد.

کلمات کلیدی: قاراجا اغلان، افاده های، قالبگیرانه، شعر، رشته اول، کلیشه ها

الملخص

التعاريف الرسمية و نوعها الاسلوبية في اشعار قرجا اوغلان

يستخدم قرجا اوغلان في قصائده تعاريف رسمية و هذه نقطة جديدة للذكر. فهذه التعاريف الرسمية تستخدم في جزء الاول من الشعر كمفتاح و تستخدم إما في بيت الشعر بأكمله و اما لتشكّل جزءا منه. و من جانب اخر التعاريف الرسمية التي يستخدمها قرجا اوغلان تظهر ميزة مختلفة بعدها الهائل من حيث تنوعها.

الكلمات الأساسية: قرجا اوغلان، التعاريف الرسمية، الشعر، الشطر الاول، الأنماط الجاهزة.

Giriş

XIX. yy.daki folklor kuramlarının hemen hepsi ürünün ne kadar eski olduğu, ilk şekli, ne zaman ve nerede ortaya çıktığı üzerinde yoğunlaşırken (Dorson, 1984, s.16-24) sonraki yy.da ise durum anlatının yapısı, muhtevası ve stilini incelemek (Dorson, 1984, s.14-20) olarak değişmiş; buna icra ortamında üründeki değişmeler, sosyokültürel bağlamdaki işlevler ve dinleyici ile anlatıcı arasındaki ilişkiler de eklenmiştir. Bir başka ifadeyle folklor ürünleri sözlü anlatım bağlamında değerlendirilmiş; ürünün anlatıcı-dinleyici-sosyokültürel çevre içinde şekillenışı üzerinde durulmuştur. Folklor ürünlerinin bu üçlü bağlamda değerlendirilmesi ise “sözlü formülle teori” (veya “sözlü teori”)nin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Matija Murko, Jhon F. Miley, özellikle de J. M. Foley ve Friederich Volf’un öncülük ettikleri sözlü teorinin uğraştıkları konu, “Homeros’un İlyada ve Odise adlı eserlerinin ne zaman yazıldığı, hazırlanışı ve yorumlanışı, eski şiirlerin hatırlanıp bir araya getirilerek oluşturulup oluşturulmadığı” yolunda olup “Homer meselesi” diye bilinmekteydi. Volf’un bu meseleye ilişkin “Homer zamanında yazının henüz bilinmediği, asırlarca destan parçalarının kim ya da kimler tarafından saklandığı ancak mutlaka sözlü kültür ortamında üretilmiş olması gerektiği şeklindeki fikirleri ürünün kolektif yaratma sırasında kültürel doku ile ilişkisini de belirler niteliktedir. Hatta Volf, “destandaki atasözü-deyim, tekerleme vb. halk kültürüne ait sözlerle bunların vezne uydurulması süslü-uzun cümlelerin bile bu destanların okunmak değil, duyulmak yani iletmek maksadıyla ortaya çıktığını göstermektedir.” diyerek bu konudaki tartışmalara son noktayı koymuştur (Çobanoğlu, s.238-241).

Sözlü teori konusundaki çalışmalar, Milman Parry ve Albert Lord ile daha da önem kazanmıştır. Parry Yugoslavya’nın çeşitli bölgelerinden kaydettiği 1500 epik şiirin içinde aynı anlatıcının, aynı metni farklı yer ve zamanlardaki icraları da bulunmakta; bir anlamda her anlatışta ortaya çıkan farklılıkları gözlemek mümkün olabilmektedir. Nitekim Parry ve Lord anlatıcının sözlü stilini oluşturan özelliklerini yani formüllerini ortaya koyan “bir ya da yarım mısra olan formüller”, “aynı vezinde sürekli kullanılan sözcükler”, “ana fikri anlatan aynı temaya bağlı olan tekrarlar” üzerinde durarak formüllerin epik şiirin söylenişindeki etkilerini araştırmışlardır (Çobanoğlu, s. 241-244; Dorson, s. 45). “Milman Parry, Sözlü Edebiyat Arşivi” adını taşıyan bu metinlerin incelenmesi sonucunda Parry ve Lord anlatıcının hafızasında bazı kalıpların hazır olduğunu, deyim-atasözü, terim, tema, motif ögeleri gibi sözlü şiir yaratmada

kullanılan bu hazır kalıplar, yaratıcının işini kolaylaştırır (Dorson 1984 s.45-46). Hatta Lord, bu kalıpların tekrarının sözlü şiir yaratmadaki öneminin işin bir başka boyutu olduğunu belirtmiştir (Dorson, 1984, s.46).

Sözlü teoriyi asıl kuramsallaştıran araştırmacı Albert Lord'dur. "Destan Söyleyicisi" adlı çalışmasında Lord, eski Yugoslavya, Arnavutluk ve Bulgaristan'ı da kapsayan derlemelerinin gözlemlerini değerlendirmiştir. Söz konusu eserinin üçüncü bölümünde Lord "anlatılmak istenen temayı ifade etmeye yarayan ve aynı vezin içinde tekrarlanıp kullanılan bazı kalıp sözcüklerden söz ederek bunların icra anında ortaya çıkan formüller olduğunu ancak, icra sırasında bir anlam kazanacağını, bu formüllerin fikri en iyi ifade edebilecek kalıplar olduğunu hatta temanın, onu ifade eden bu kalıpların (formül) eklenmesiyle genişleyeceğini" belirtir (Çobanoğlu, 2005, s.244-254).

James Jhons'a göre ise sözlü gelenekte en önemli şey, hazırlıksız söylemedir ve bu da hafıza ili ilgili bir durumdur. Yaratıcı hafızasına güç kazandırmak, bir ifadeyi dizeye dökülebilmek için birtakım kalıp söyleyişlerden yararlanır. Deyim, atasözü, vezin ve çeşitli ifade kalıplarının oluşturduğu bu söyleyişler, özellikle türkü yaratma sırasında daha da etkin bir hale gelir ve söyleyicinin işini kolaylaştırır (Dorson, 1984, s.45-46).

Daha çok yapısalcıların üzerinde durduğu bu konu edebiyat ve dilbilimcilerinin de ilgi kaynağı olmuş; metnin yapısında görülen ve göze çarpan bazı unsurların altında yatan asıl kuralların oluşturduğu yapıyı yani sistem içindeki birimlerin birbiriyle ilişkisini arama üzerine kurulmuştur (Moran, 1991, s. 170). Bir başka ifadeyle yapısalcılık "düşüncenin ortaya çıkardığı eylemin temelindeki yapıyı bulmak ve çözümlmek işi"dir (Yüksel, 1981, s. 6).

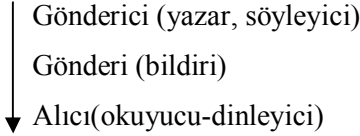
Araştırmacıların kimisine göre bu yöntem, konuşulan dilin yapısında fazlasıyla bulunmaktadır. Nitekim Tahsin Yücel, aynı metin içindeki öğelerin dilin kurallarına göre dizileceğini ve bunların işlevlerinin söz konusu metnin yapısını ortaya çıkarmakta en büyük etken olarak değerlendirileceğini söylemektedir. Barthes de aynı şeyi söylemekle beraber metinde yer alan öbeklerin, eylem dizilerinin ve göstergenin yani işlevin birbiriyle bağlantısını ortaya çıkarmaktaki bir başka ifadeyle o metnin yapısını tespit etmedeki rolünü belirtir. Bir anlamda metin konteks (bağlam) ile ilişkili olarak düşünölmeli ve ele alınmalıdır (Barthes, 1983, s.19-139).

Yapısalcılığın en bilinen siması Ferdinand de Saussure ile dil, dilin değışikliklerini ve sebeplerini inceleme sanatına dönüşür (Moran,

1991, s. 170). Saussure'e göre dil, ikili bir sistem olup biri bireysel dil yani söz (parola) diğeri ise toplumsal dildir. İkincisi yani topluma ait olan dili birey asla değiştiremez, elbette yaratamaz da (Saussure, 1985, s. 35). Dil ve sözü iki ayrı değer gibi düşünen araştırmacı, "söz "ün bir uygulama biçimi "dil" in ise bir işlev ve bu işlevin ortaya çıkmasını sağlayan birim olduğunu ifade eder (Saussure, 1985, s. 31-106). Her dilin bir biçimsel, bir de kavramsal yapısı söz konusudur (Saussure, 1985, s.71-76).

Doğan Aksan da dili bir bütün olarak düşünür ve "anabölüm", "altbölüm", "zamanbirimleri", "anlambirim", "dil-söz", "gösterge", "benzetmeler", "yinelemeler" başta olmak üzere pek çok birimden ibaret olduğunu savunur (Aksan, 2004, s. 23).

Jacobson, daha çok şiirin işlevsel yönü üzerinde durmuş ve şiirin işlevsel özelliğinin diğer işlevlerden ayrı tutulması gerektiğini belirtmiştir. Ona göre, şiirde temel üç unsur vardır:

Buna göre, alıcının gönderiyi yani bildiriye alabilmesinde kod, bağlam ve söyleyici son derece önemlidir; daha önemlisi ise bildiri veya ileti denilen "amaç (yani işlev)" in diğer öğelere olan üstünlüğüne dikkat çekilmektedir (Moran, 1991, s. 165). Todorov ise işlev konusunda "şiirde bazı sabit yapılara yol açar ve şiiri bir projeksiyon haline getirir (Todorov, 2001, s. 11) demektedir. Bu durumu "metinde anlamı belirleyen birimler ve bu birimlerin ilişkilerindeki sistem" (Bircan, 2009, s. 595) şeklinde yorumlayanlar da vardır.

Dilbilimci Sebeok ile Klgsstad, daha çok sözlü şiirdeki şifreler üzerinde dururlar. Onlara göre bir şiirde önemli olan şey, sadece o kültüre has olan deyim, ana konu, söz kalıpları gibi şifrelerdir ve dinleyiciye anlamı iletme de, bu şifreler sayesinde olur. Bu nedenle bir topluluğun dini şarkıları, o inancı paylaşmayan başka bir toplum ya da kişi tarafından anlaşılmayacaktır (Dorson, 1984, s.46-47).

Görülmektedir ki; folklorda bir ürünü yaratmak, en az yaşatmak kadar önemlidir. Çünkü ürün, zaman içinde çeşitli sebeplere bağlı olarak birtakım değişikliklere uğrasa da ilk yaratıldaki çekirdek yapı, aynı kalacaktır. Bir başka ifadeyle varyantlaşma bile bu ürün sayesinde gerçekleşir. Bu nedenle ürünün ilk ortaya çıkışı ve bu sırada yaratıcının dağarcığında hazır bulunanlar daha bir önem kazanır.

Kısaca “formel ifade” veya “kalıp ifade” diyebileceğimiz bu söz kalıpları, söz konusu ürünün yaratılmasında da büyük bir değer taşıyacaktır.

Türkiye’de kalıp ifadeler üzerine en kapsamlı çalışma Pertev Naili Boratav’a ait olup “Le Tekerleme” adlı çalışmasının tümü bu konu ile ilgilidir. Yazar, sözü edilen kitabında masal tekerlemelerini konularına ve söyleyiş biçimlerine göre gruplandırarak bir masal tekerlemeleri tip katalogu ortaya koymuştur (Boratav, 1988). Boratav, halk hikayelerindeki formeller üzerinde de durmuş; gerek hikayelerin başında-ortasında-sonunda görülen, gerekse hikaye kahramanlarının türküye geçerkenki formellerini ve işlevlerini tespit etmiştir (Boratav, 1963). Dede Korkut’ta görülen formel ifadeler konusu ise hem Boratav hem de Muharrem Ergin tarafından incelenmiştir. Nitekim her iki araştırmacı, bu dev eserin başındaki ve sonundaki formel ifadelerin anlatıyı şekillendirdiğinden ve işlevlerinden bahsetmiş; nesirden nazma geçiş formellerini ise “epiko-romanesk” döneme geçişin özelliği” şeklinde değerlendirmişlerdir (Boratav, 1982; Ergin 2008).

Aşık tarzı söyleyişte görülen formel ifadeler ve bunların üründeki fonksiyonları da araştırmacıların ilgi odağı olmuştur. Nitekim Çobanoğlu ve Özarlan, söyleyişi kolaylaştıran birtakım kalıpların aşığın dağarcığında hazır bulunduğunu bunun aşık tarzında bir gelenek olduğunu uzun uzadıya açıklamışlardır (Çobanoğlu, s.266-268; Özarlan 2001 s.207-239). Bu çalışmalara çocukların oyun sırasında söyledikleri tekerlemelerin, oyunun oluşmasındaki fonksiyonu üzerinde durduğumuz “Oyun Tekerlemeleri Üzerinde Bir İnceleme” isimli çalışmamızı da eklememiz gerekir (Yayın, 2009, s.7-89).

Formel ifadeler üzerinde çalışılan birkaç teze de değinmek istiyoruz. Nitekim Mustafa Öner Uzun’un “TRT Repertuarına Kayıtlı Türkülerde Formel İfadeler” adlı doktora çalışması (Uzun, 2005) ile Haydar Assafoğlu’nun “Irak Türkmen Bilmecelerindeki Formel İfadeler” (Assafoğlu, 2009) konulu yüksek lisans tezi bu tür incelemelere örnek verilebilir.

Kısaca vermeye çalıştığımız bu çalışmalarla da ortaya çıkmıştır ki; Türk halk şiirinde hazırlıksız, doğaçlama bir söyleyişin esas olması nedeniyle saz şairlerimizin dağarcığında pek çok söz veya söz grubunun hazırda tutulduğu görülür. Âşık sazının tellerine vurduğu sırada (varsı) yarıştığı diğer aşığa veya karşısındakilere söyleyeceğini düşünecek; düşündüklerini de hafızasındaki kalıplarla ifade edecektir

(Çobanoğlu, 2005, s.286). Mesela “ay yüzlü yarım”, “salını salını gel”, “bahçelerde...” gibi sözler, türkülerimizin olmazsa olmaz kalıplarındandır. Yine “evlerinin önü...” formeli bazı bölgelerde “... iğde ağacı”, bazı bölgelerde “...yonca” diye son bulur.

Bu düşünceyle biz de Karacaoğlan'ın şiirlerindeki formel ifadeleri tespit ettik ve söz konusu formelleri tip olarak değerlendirdik. Çalışmamızı Saim Sakaoğlu'nun 2004'te basılan “Karacaoğlan” adlı kitabındaki 500 şiirini tarayarak gerçekleştirdik. Ufak çapta “Karacaoğlan'ın şiirlerindeki formel ifadelerin tip katalogu” şeklinde değerlendirebileceğimiz bu makalemizde, söz konusu şairin kullandığı formel ifadelerin dizinin başında, ortasında ve sonunda geçirdiği değişikliklerin yanı sıra bu değişikliklerin hem ortasında ve sonunda hem de başında ve sonunda görülenlerinin dikkate alındığını da belirtmek istiyoruz.

Araştırmamıza göre, Karacaoğlan'ın şiirlerindeki formel ifadeleri iki alt başlıkta değerlendirmek mümkündür:

I. İlk Dizenin Tamamını Oluşturan Formel İfadeler:

Karacaoğlan'ın şiirlerinde bu grupta yer alan, yani dizenin tamamını oluşturan toplam 23 tane formel ifade karşımıza çıkmaktadır:

I.1. Altı kelimelik dizeler:

*Kadir Mevlâm senden bir dileğim var

12, 224 ve 249 no.da kayıtlı olan şiirlerin ilk dizeleri altı kelimededen oluşmaktadır ve hepsi formel ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda vereceğimiz 249 no.lu şiirde de görüleceği gibi;

Kadir Mevlâm senden bir dileğim var

Şu dileğim kabul eyle Yaradan

Dört dilek diledim ziyana gitti

Ağlattığın kulu güldür Yaradan.

*Kömür gözlüm ben bu elden gidersem;

Sadece 46 ve 335 no.da kayıtlı şiirlerde gördüğümüz bu formeli, 46 no.lu şiirin ilk dördlüğünde göstermek istiyoruz:

Kömür gözlüm ben bu elden gidersem

Gülen oynan yaran ile, eş ile

Aralıkta kem habarın duyarsam

Delen bu sinemi kara taş ile.

*Yaz gelip de beş ayları doğunca:

36, 171, 281, 285, 346, 404 ve 444 no.da kayıtlı şiirlerin yer aldığı bu formeli görmek için, 346 no.lu şiiri vermek istiyoruz:

Yaz gelip de beş ayları doğunca

Selleri gördüm de bulandım bugün

Lâlesi yetmiş de sümbülü taze

Gülleri gördüm de bulandım bugün.

I.2. Beş kelimelik dizeler:

*Şu yalan dünyaya geldim geleli:

161, 188, 214, 274, 477 no.lu türküler bu gruba girmekte olup 161 no.da kayıtlı olanının ilk dördlüğünü aşağıya alıyoruz:

Şu yalan dünyaya geldim geleli

Şakıyıp gülmedim hey zalim felek.

Her ne tuttum ise aldın elimden

Nice bir divane dolanam felek.

*Dinleyin bir güzel medhin edeyim:

Kitaptaki 288 ve 469 no.lu şiirlerin ilk dizelerinde, başlıkta verdiğimiz kalıp ifade yer almaktadır:

Dinleyin bir güzel medhin edeyim

Yiğide nisbetle yürüyüşlünün

Can feda ederim şöyle sunaya

Bin türlü naz ile salınışlının

dördlüğüyle başlayan 288 no.lu şiirde de görüleceği üzere...

*Evvel bahar yaz ayları gelende (çatıldı doğunca):

354 ve 400 no.lu türkülerde bu formel;

Evvel bahar yaz ayları gelende
Bahçada açılan güller öğünsün.
Boyu uzun kaşı kara sunamın
Çırpınıp çıktığı güller öğünsün
“... gelende” şeklinde biterken, 75 no.lu şiirde:

Evvel bahar yaz ayları çatıldı,
dizesinde de görüleceği üzere “... çatıldı” 357 no.lu olanında ise:
Evvel bahar yaz ayları doğunca
satırından da anlaşılacağı gibi “... doğunca” diye bitmektedir.

*(Seherden) Sabahtan uğradım ben bir güzele:

16, 23, 53, 127, 136, 185, 484, 485, 497 no.lu şiirlerin ilk dizelerinde beş kelimenin de formel olarak karşımıza çıktığını görüyoruz:

Sabahtan uğradım ben bir güzele,
Yürü ey günahkâr kul dedi bir kız.

Bugün cellât olur kıyarım sana
Hemen yoktur imdat bul dedi bir kız.

şeklindeki ve 497 no.lu şiirin ilk dizesinde de görüldüğü üzere...

*Yüce dağlar ne kararır pusarsın:

Sadece 252 ve 253 no.lu şiirlerde gördüğümüz bu durum, 253 no.lu ve aşağıya aldığımız türkünün ilk dördlüğünde de rahatlıkla görülecektir:

Yüce dağlar ne kararır pusarsın
Aştı m'odla kömür gözlüm başından
Azıcık derdime derd mi katarsın
Âlem sele gitti gözüm yaşından.

*Barçın yaylasında bir (üç) güzel gördüm:

399 ve 402 no.da kayıtlı olan ve yine iki türküde rastladığımız üzere bu formel, 402 no.lu şiirde ortada “... üç ...” iken, 399 no.lusunda “...bir...” şeklindedir. Göstermek için ise örnek olarak 402 no.lusunu vermek istiyoruz:

Barçın Yaylası'nda üç güzel gördüm

Birbirinden üstün şıvga fidandır

Aklım şaştı garip belim büküldü

Kaşlar hilâl, gözler ahu cerandır.

*Kâdir Mevlâm budur senden dileğim:

İncelediğimiz şiiirlerden 57 ve 275 no.lu olanlarında gördüğümüz bu formel, aşağıya aldığımız 57 no.lusunda gayet açık görülmektedir:

Kâdir Mevlâm budur senden dileğim

Kondur beni mor sümbüllü koruya

Alırsan da ikimizi birden al

Koyma beni nazlı yardan geriye.

*Dinle imdi (sana) bir nasihat edeyim:

Sadece 13 ve 325 no.lu türkülerde gördüğümüz bu formel, adı geçen şiiirlerin:

Dinle sana bir nasihat edeyim (13)

Dinle imdi bir nasihat edeyim (325)

dizelerinde rahatlıkla görülebilmektedir.

*Sabahtan (Seherden) uğradım ben bir geline:

303 ve 305 no.lu şiiirlerde gördüğümüz bu ifadeyi, adı geçen şiiirlerin ilk dizelerinde göstermek istiyoruz:

Sabahtan uğradım ben bir geline (305)

Seherden uğradım ben bir geline (303)

*İlgıt ılgıt esen seher yelleri:

61 ve 172 no.lu şiiirlerde rastladığımız bu formeli, yine her iki şiiirin ilk dizelerini alarak belirtmek istiyoruz:

İlgıt ılgıt esen seher yelleri (61)

İlgıt ılgıt esen seher yelleri (112)

I.3. Dört kelimelik dizeler:

*Çıktım yücesine seyran eyledim:

90 ve 262 no.lu Şiirlerde rastladığımız bu formeli, 90 no.da kayıtlı olan Şiirde de görebiliyoruz:

Çıktım yücesine seyran eyledim
İnip aşkın deryasını boyladım
Şu cahil gönlümü sende eyledim
Yatalım sevdiğim gel bazı bazı.

*Yörü bre yalan dünya:

343 ve 478 no.lu Şiirlerde tespit ettiğimiz bu ifade, aşağıya aldığımız 478 no.lu Şiirin ilk dörtlüğüyle açıklanmaktadır:

Yörü bre yalan dünya
Senden murad alınır mı
Pek dolukmuş humar gözler
Buna çare bulunur mu

*Gargıçakta bir güzele uğradım:

430 ve 429 no.lu Şiirlerde gördüğümüz bu kalıp ifadeyi, söz konusu Şiirlerden 429 no.lusunu vererek gösterelim:

Gargıçakta bir güzele uğradım
Ala gözler kıya kıya bakıyor
O güzeli görmemesi yeğ imiş
Ciğercigim aşk oduna yakıyor

*Beher ala gözlü dilber:

270, 409 ve 123 no.da kayıtlı Şiirlerde görebildiğimiz bu formeli 123 no.lu Şiiri vererek belirtmek istiyoruz:

Behey al gözlü dilber
Vaktın geçer demedim mi
Harami olmuş gözlerin
Beller keser demedim mi

*Yeşil başlı gövel ördek:

Sadece 87 ve 102 no.lu Şiirlerde gördüğümüz bu formel, 102 no.lu Şiirde de rahatlıkla görülecektir:

Yeşil başlı gövel ördek

Uçar gider göle karşı

Eğricesin tel tel etmiş

Döker gider yâre karşı

*Ala gözlerini sevdiğim dilber:

39, 42, 43, 74, 331, 381, 412, 463, 499, 129, 126, 163, 280, 353, 358, 169, 201, 236, 216, 258, 261, 231, 235, 329, 299, 297, 293, 169 ve 499 no.lu şiirlerde gördüğümüz bu formel ifadeyi 169 no.lu şiiri aşağıya alarak, gösterelim:

Ala gözlerini sevdiğim dilber

Dünya başıma da dar oldu tez gel

Garip bülbül gibi artıyor ahım

Göğsünde din iman var ise tez gel

*Ala gözlü benli dilber:

97, 52, 132, 336 ve 384 no.lu şiirlerde rastladığımız bu formeli, 336 no.lu şiiri vererek göstermek istiyoruz:

Ala gölü benli dilber

Cemalinde nurun olsun

Eğer beni unutmazsan

Cennet Âlâ yerin olsun

*Çıktım yücesine seyran ederken:

192, 263, 378 no.lu şiirlerde gördüğümüz bu formeli göstermek için 378 no.lu şiirin ilk dörtlüğünü aşağıya alıyoruz:

Çıktım yücesine seyran ederken

Engininden abaz abaz el gider

Şol giden ellerde gördüm bir gelin

Kadir Mevlâm daha neler halk eder

*Yazın geldiceğin (geldiğin) neden bileyim:

Sadece 437 ve 394 no.lu şiirlerde gördüğümüz söz konusu formel ifade:

Yazın geldiceğin neden bileyim

Gül açılmış yaprakları solgundur
Gece gündüz ah u feryat eylerim
Hiç demezler bir yosmaya vurgundur
Şeklinde başlayan 437 no.lu Şiirde de açıkça grlmektedir.

*Seherden uğradım dostun köyüne:

18 ve 349 no.lu Şiirlerde karşımıza çıkan bu formel ifadeyi, 18 no.lu Şiirin ilk drtlğn vererek açıklayacağız:

Seherden uğradım dostun köyüne
HoŐ geldin sevdiğim in dedi bana.
Domurcuk memesin verdi ağzıma
Yorgunsun sevdiğim em dedi bana.

II. İlk Dizenin Bir Kısımını Oluşturan Formel İfadeler:

II.1. Beş kelimelik formeller:

*Her sabah her sabah salınan...:

Sadece 432 ve 173 no.da kayıtlı olan Şiirlerde rastladığımız bu ifadeyi, iki Şiirin ilk dizelerinde göstermek istiyoruz:

Her sabah her sabah salınan güzel (173)

Her sabah her sabah salınan dilber (432)

*Kâdir Mevlâm bir dileğim var...:

Karacaoğlan'ın 21 ve 498 no.lu Şiirlerinde rastladığımız bu kalıp ifadeyi, no.su verilen Şiirlerin ilk dizelerini alarak vermek istiyoruz:

Kadir Mevlâm bir dileğim var senden (498)

Kadir Mevlâm bir dileğim var sana (21)

II.2.Dört kelimelik formeller:

*Evvel bahar yaz ayları ...:

75, 354, 357 ve 400 no.lu Şiirlerde gördüğümüz bu formelin daha iyi görünmesi için söz konusu Şiirlerin ilk dizelerini aşağıya alıyoruz:

Evvel bahar yaz ayları çatıldı (75)

Evvel bahar yaz ayları gelende (354)

Evvel bahar yaz ayları doğunca (357)

Evvel bahar yaz ayları gelende (400)

*Sana derim sana ey (hey) ...:

Sadece 434 ve 442 no.lu şiirlerde gördüğümüz bu formeli, söz konusu şiirlerde göstermek istiyoruz:

Sana derim sana ey Acem şâhı (434)

Sana derim sana hey Osman Paşa (442)

*Her sabah her sabah ...:

Dört kelimelik formellerin bir başkasını teşkil eden bu ifadeye sadece 159 ve 410 no.lu şiirlerde rastladığımızı; ifadeyi göstermek için de sözünü ettiğimiz altı şiirin ilk dizelerini aşağıya alacağımızı belirtmek istiyoruz:

Her vakit her sabah çekilen göçler (159)

Her sabah her sabah sabak verirsin (410)

*Şunda bir yavruya (güzele) meyil ...:

3 ve 104 no.lu şiirlerde gördüğümüz bu formeli, söz konusu şiirlerin ilk dizelerini alarak göstermek istiyoruz:

Şunda bir yavruya meyil aldıldım (3)

Şunda bir güzele meyil eyledim (104)

II.3. Üç kelimelik formeller:

*Şunda bir dilbere ...

İncelediğimiz şiirlerden 17 ve 339 no.lu olanlarında tespit ettiğimiz bu formel, aşağıdaki:

Şunda bir dilbere halim arz ettim (17)

Şunda bir dilbere gönül düşürdüm (339)

dizelerinde de rahatlıkla görülebilmektedir.

Benden selâm eylen ...:

292 ve 330 no.lu şiirlerde rastladığımız bu formeli, sözünü ettiğimiz şiirlerin ilk dizelerinde göstermek istiyoruz:

Benden selâm eylen gül yüzlü yâre (330)

Benden selâm eylen Şol nazlı yâre (292)

*Kâdir Mevlâm senden ...:

Şairin 131, 229 ve 249 no.da kayıtlı Şiirlerinde gördüğümüz bu ifade, aşağıya aldığımız dizelerde de, açıkça görölmektedir:

Kâdir Mevlâm senden ziynet umarım (131)

Kâdir Mevlâm senden bir yâr isterim (229)

Kâdir Mevlâm senden bir dileğim var (249)

*Başı al valalı ...:

Karacaoğlan'ın 356 ve 486 no.da kayıtlı Şiirlerinde gördüğümüz bu kalıp ifadeyi, adı geöen Şiirlerin ilk dizelerini alarak göstermek istiyoruz:

Başı al valalı güçücek gelin (356)

Başı al valalı sürmeli gelin (486)

*İlgıt ilğıt esen ...:

61, 73 ve 172 no.lu Şiirlerde gördüğümüz bu formeli, adı geöen Şiirlerin ilk dizelerinde rahatlıkla görölebilmektedir:

İlgıt ilğıt esen seher yelleri (61)

İlgıt ilğıt esen garibin yeli (73)

İlgıt ilğıt esen seher yelleri (172)

II.4. İki kelimelik formeller:

*Dinleyin ağalar ...:

İncelediğimiz Şiirlerin 2 ve 452 no.da kayıtlı olanlarında tespit ettiğimiz bu formel ifade, örnek olarak vereceğimiz ve adı geöen Şiirlerin ilk dizelerinde de görölecektir:

Dinleyin ağalar zamane azgın (2)

Dinleyin ağalar birin birin söyleyim (452)

*Çıktım yücesine ...:

192 ve 480 no.lu Şiirlerde gördüğümüz bu ifade Şeklini, Őöz konusu Şiirlerden ilk dizelerini alarak gösterelim:

Çıktım yücesine ben de gezerken (192)

Çıktım yücesine baktım (480)

*Yenile bir ...:

Sadece 481 ve 482 no.da kayıtlı şiirlerde karşımıza çıkan bu formeli, adı verilen şiirlerin ilk dizelerini alarak belirtmek istiyoruz:

Yenile bir sevda geldi başıma (481)

Yenile bir haber geldi sıladan (482)

*Yörü bre ...:

300, 386 ve 446 no.lu şiirlerin aşağıya aldığımız:

Yörü bre güzel yörü (300)

Yörü bre Gündüzlü'nün ovası (386)

Yörü bre Bolkar Dağı (446)

şeklinde ilk dizelerinde de görüldüğü üzere bu formel, üzerinde çalıştığımız şiirlerin üç tanesinde tespit edilmektedir.

*Annacımdan gelen ...:

Karacaoğlan'ın 51, 84, 124, 149, 449 no.lu şiirlerinde rastladığımız bu formeli, sözü edilen şiirlerin ilk dizelerinde rahatlıkla görebilmekteyiz:

Annacımdan gelen maya (51)

Annacımdan gelen güzel (84)

Annacımdan gelen küçücek gelin (124)

Annacımdan gelen şu mavi donlu (149)

Annacımdan gelen gelin (449)

*Hey ağalar:

70, 234, 265, 282, 406, 371, 476 ve 493 no.lu şiirlerde rastladığımız bu kalıp ifadeyi, adı geçen no.da kayıtlı olanlarının ilk dizelerini vererek göstermek istiyoruz:

Hey ağalar kış m'olacak (70)

Hey ağalar bir onulmaz derdim var (234)

Hey ağalar gelin seyran edelim (265)

Hey ağalar böyle m'olur (282)

Hey ağalar bir od düştü bağrım (406)

Hey ağalar izin verin gideyim (371)

Hey ağalar ben bir hayretle kaldım (476)

Hey ağalar ben hocama danıştım (493)

*Ala gözlüm...

207, 151 ve 178 no.da kayıtlı Şiirlerde gördüğümüz bu ifade, örnek olarak vereceğimiz ve adı geçen Şiirlerin:

Ala gözlüm, yıktın benim elimi (151)

Ala gözlüm, benim ile dilersen (207)

Ala gözlüm, ben bu elden gidersem (178)

şeklindeki ilk dizelerinde de görülebilmektedir.

*Ala gözlü ...:

Âşığın 76, 83, 132 ve 222 no.da kayıtlı Şiirlerinde rastladığımız bu formeli, aşağıya aldığımız ve söz konusu edilen Şiirlerin ilk dizelerinde görmek mümkündür:

Ala gözlü nazlı dilber (76)

Ala gözlü yârim yakıp yandırma (132)

Ala gözlü Türkmen kızı (83)

Ala gözlü nazlı suna (222)

*Kâdir Mevlâm ...:

21, 131, 56, 57, 229, 248, 275 ve 498 no.lu Şiirlerde gördüğümüz bu durumu, söz konusu bütün Şiirlerin ilk dizelerini alarak vermek istiyoruz:

Kadir Mevlâm bir dileğim var senden (498)

Kadir Mevlâm budur senden dileğim (275)

Kadir Mevlâm, bir dileğim var sana (21)

Kadir Mevlâm, senden ziynet umarım (131)

Kadir Mevlâm seni öğmüş yaratmış (56)

Kadir Mevlâm budur senden dileğim (57)

Kadir Mevlâm senden bir yar isterim (229)

Kadir Mevlâm senden bir dileğim (248)

*Şunda bir ...:

44, 104 ve 212 no.da kayıtlı olan şiirlerde karşımıza çıkan bu kalıp ifadeyi, adı geçen şiirlerin:

Şunda bir güzelin salmışını (44)

Şunda bir güzele meyil eyledim (104)

Şunda bir yavru göründü gözüme (212)

biçimindeki ilk dizelerinde görebiliyoruz.

*Her sabah ...:

Âşığın 194 ve 319 no.lu şiirlerinde rastladığımız formeli, söz konusu şiirlerin ilk dizeleriyle belirtmek istiyoruz:

Her sabah her seher çıkar bakarsın (319)

Her sabah seherden çıkar salınır (194)

*Kömür gözlüm ...:

22 ve 331 no.lu şiirlerde gördüğümüz bu formeli, her iki şiirin ilk dizelerini vererek açıklayabileceğimizi düşünüyoruz:

Kömür gözlüm hasta olmuş (22)

Kömür gözlüm onmayasın (331)

*Bir yiğit ...:

68 ve 422 şiirlerde tespit ettiğimiz bu ifade şeklini, şairin adı geçen şiirlerinde göstermek istiyoruz:

Bir yiğit gurbete çıksa (422)

Bir yiğit de bir güzeli severse (68)

*Seherden uğradım...:

305, 380 ve 425 no.lu şiirlerde gördüğümüz bu formel ifadeyi, söz konusu şiirlerin ilk dizelerinde rahatlıkla gözlenmektedir:

Seherden uğradım ben bir güzele (380)

Seherden uğradım bülbül sesine (425)

Seherden uğradım ben bir geline (305)

III. Hem İlk Dizenin Tamamını, Hem De Bir Kısmını Oluşturan Formeller:

1. Yüce dağ başında...:

Sadece 95ve 108 no.da kayıtlı Şiirlerde gördüğümüz bu durum;

Yüce dağ başında duran güzeller (95)

Yüce dağ(ların) başında (108)

2. Kadir Mevlâm senden bir dileğim ... (249)

Kadir Mevlâm senden bir dileğim (248)

Bu konuyu değerlendirecek olursak;

Karacaoğlan'ın Şiirlerindeki formel ifadelere baktığımızda bir dizenin tamamını oluşturan formel ifadelerin, bir dizeyi oluşturmayanlar kadar çok olduğu; bir başka ifadeyle Karacaoğlan'ın hem Şiirlerindeki ilk dizenin tamamını, hem de bir kısmını formel olarak kullandığı görölmektedir. Bu durum, Karacaoğlan'ın (bir-ikisi hariç) aynı veya yakın konularda Şiir yazması kadar Şairin Şiir yaratmada izlediği yol ile de ilgili olmalıdır. Bir yerde Şair formel ifadeleri birer anahtar olarak kabul etmiş; Şiirler bu anahtar-formellerle akıp gitmiştir.

İki tane de olsa aynı formelin hem dizenin tamamını oluşturması, hem de dizenin bir kısmını meydana getirenlerin varlığı ise Şairin sazi ve saziyla dile getirdiği konular kadar sözüne de olan hakimiyetini belirtmekte; söz konusu formel ifadeleri Şiirin her yerinde ve her Şekilde kullandığını göstermektedir

Bir başka ifadeyle âşık bir taraftan kalıp ifadeleri Őiirine bir zemin, bir anahtar gibi kullanırken diğer taraftan bu formellerin çeşitli yerlerinde konuya uygun değişiklikler yaparak “formeller içinde yeni formeller yaratma” yoluna gitmiştir. Bu nedenle Karacaoğlan'ın Őiirlerini bir defa da bu gözle incelemenin, Şairin bu konudaki ustalığını ortaya koymak bakımından yararlı olacağı ortadadır (Tablo 1).

Karacaoğlan'ın formel ifadeler üzerindeki hakimiyeti, bununla sınırlı değildir. Nitekim genelde ilk dizenin tamamını veya bir kısmını pek çok Şiirinde tekrarlayarak Şiire başlayan Şair, bazen bu formelleri başta, ortada ve sonda, bazen hem başta hem sonda, bazen da hem ortada hem de sonda değiştirerek kullanmiştir.

* * *

Beş yüz şiirinin tamamı üzerinde yaptığımız incelemeye göre Karacaoğlan, kullandığı formeller üzerinde yaptığı değişiklikleri yani yeni formeller yaratma işini gene şiirin ilk dizesinde ancak iki farklı yolla ve üç farklı yerinde gerçekleştirmiştir:

I. İlk Dizenin Bir Yerinde Görülen Değişiklikler:

I.1. Dizenin başında görülen değişimler:

*...ben bu elden gidersem:

Sadece 46 ve 49 no.lu şiirlerde gördüğüm bu formel ifadeyi, söz konusu şiirlerin ilk dizelerinde göstermek istiyoruz.

Kömür gözlüm ben bu elden gidersem (46)

Kısmet olur ben bu elden gidersem (49)

*... gövel ördek:

Bu ifade şekli, şairin 102 no.lu şiirinde “boynu yeşil...”ile başlarken 87 no.da kayıtlı olanında “yeşil başlı...” olarak değişmektedir:

Boynu yeşil gövel ördek (102)

Yeşil başlı gövel ördek (87)

*... seyran eyledim:

Sadece 90 ve 262 no.lu şiirlerde “çıktım yücesine ...” diye başlarken 312 no.lu şiirde “yücesine çıktım ...” şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Yücesine çıktım seyran eyledim (312)

Çıktım yücesine seyran eyledim (90)

*... neden bileyim:

394, 437 ve 439 no.lu şiirlerde gördüğümüz bu kalıp ifade söz konusu üç şiirde de farklı şekillerde başlamaktadır:

Yazın geldiğini neden bileyim (394)

Yazın geldiceğın neden bileyim (437)

Baharın geldiğini neden bileyim (439)

*... uğradım ben bir güzele:

Şairin sadece 185, 23 ve 380 no.lu Şiirlerinde karŐılaŐtıđımız bu deđiŐimi, adı geçen Şiirlerin ilk dizelerinde gostererek istiyoruz:

Sabahtan uđradım ben bir gūzele (23)

Seherden uđradım ben bir gūzele (380)

Sabahtan uđradım ben bir gūzele (185)

*... uğradım ben bir geline:

303 ve 305 no.lu Őiirlerde gōrdūđümüz ũzere bu ifade 303 no.lu Őiirde “sabahtan ...” diye baŐlarken 305 no.da kayıtlı olanında ise “seherde ...” Őeklinde karŐımıza çıkmaktadır:

Sabahtan uğradım ben bir geline (303)

Seherde uğradım ben bir geline (305)

I.2. Dizenin ortasında gōrūlen deđiŐmeler:

*Benden selām eylen ... yāre:

292 ve 330 no.lu Őiirlerinde gōrdūđümüz bu durumu, sōz konusu Őiirlerin ilk dizelerini vererek ortaya koymak istiyoruz:

Benden selām eylen Şol nazlı yāre (292)

Benden selām eylen gūl yūzlū yāre (330)

*Barçın yaylasında ... gūzel gōrdūm:

399 ve 402 no.lu Őiirlerde gōrdūđümüz ũzere bu farklılık 399 no.lu Őiirde “... bir ...”iken 402 no.lu olanında “... ũç ...” Őeklindedir:

Barçın Yaylası'nda bir gūzel gōrdūm (399)

Barçın Yaylası'nda ũç gūzel gōrdūm (402)

*Başı al valalı ... gelin:

356 ve 486 no.lu Őiirlerin ilk dizelerinin ortasında gōrdūđümüz bu deđiŐime, adı geçen Őiirlerin:

BaŐı al valalı gūçūcek gelin (356)

BaŐı al valalı sūrmeli gelin (486)

dizelerinde de gōrūlebilmektedir.

I.3. Dizenin sonunda görülen değişmeler:

*Evvel bahar yaz ayları ...:

354 ve 357 no.lu şiirlerde gördüğümüz bu durumu, şu şekilde göstermemiz mümkündür:

Evvel bahar yaz ayları gelende (354)

Evvel bahar yaz ayları doğunca (357)

Evvel bahar yaz ayları çatıldı (75)

II. Dizenin İki Yerinde Görülen Değişmeler:

II.1. Dizenin ortasında ve sonunda görülen değişmeler:

*Sonunda bir ... meyil ...:

3 ve 104 no.lu şiirlerde gördüğümüz bu durumu, adı geçen şiirlerin ilk dizelerini alarak göstermek istiyoruz:

Şunda bir güzele meyil aldirdim (3)

Şunda bir yavruya meyil eyledim (104)

*Her sabah ... çıkar ...:

Karacaoğlan'ın 319 ve 194no.lu şiirlerinde karşımıza çıkan bu durum, aşağıdaki örneklerden de rahatlıkla anlaşılacaktır:

Her sabah her sabah çıkar bakarsın (319)

Her sabah seherden çıkar salınır (194)

*Yenile bir ... geldi ...:

481 ve 482 no.lu şiirlerde gördüğümüz bu değişme, aşağıdaki:

Yenile bir sevda geldi başıma (481)

Yenile bir haber geldi sıldan (482)

dizelerinde de, görülebilmektedir.

II.2. Dizenin başında ve sonunda görülen değişmeler:

*... uğradım ben bir...:

Şairin 303 ve 380 no.da kayıtlı olan Şiirlerinde gördüğümüz bu formeldeki deđiŐmeyi, söz konusu Şiirlerin ilk dizelerini alarak göstermek istiyoruz:

Sabahtan uğradım ben bir geline (303)

Seherden uğradım ben bir güzele (380)

Görüleceği zere Karacaoğlan'ın Şiirlerindeki formel ifadelerde deđiŐme en çok, dize baŐlarında görülmekte; dizenin ortasındaki ve sonundaki kalıpların deđiŐmesi, azınlığı teşkil etmektedir. Ancak formel ifadelerin tümünün yani ister iki, üç isterse dört, beş kelimelik olsun hepsinin de dize başında bulunduğu hatırlanacak olursa formel ifadelerin daha çok, dize sonunda deđiŐime uğradığı anlaşılacaktır.

Aynı dizenin başında ve sonunda görülen deđiŐmelere bakarak ortasında ve sonunda karşımıza çıkanların fazlalığı ise, işin bir başka boyutudur (Tablo 2).

Sonuç

Makalenin sonunda iki ayrı tablo ile de belirttiğimiz Karacaoğlan'ın Şiirlerindeki formel ifadeler konusunda genel bir değerlendirme yapacak olursak:

1. Şairin kullandığı formel ifadelerin çoğu bir zemin niteliğinde olup Şiirin konusunu da dinleyiciye (veya okuyucuya) veren bir anahtar vazifesini üstlenmektedir.

2. Formel ifadelerin hepsi de ya Şiirin ilk dizesini oluŐtırmakta, ya da bütün değişmeler, bu dizede gerçekleŐmektedir.

3. Şair sadece saza değil, sze olan hâkimiyeti ile de dikkatimizi çekmektedir. Nitekim kullandığı formellerin çeşitli sayıda kelimeleri içermesi, kelime veya kelime gruplarından meydana gelmiŐ söz beklerindeki deđiŐmenin dizenin farklı yerlerinde tespit edilmesi de, bu düŐüncemizi doğrular niteliktedir. Özellikle bazı deđiŐimlerin dizenin birden fazla yerinde karşımıza çıkması, vardığımız sonucu gözler önüne sermektedir.

4. Az sayıda da olsa formel ifadelerin hem dizenin tamamını, hem de bir kısmını oluŐtıranlarının varlığı Karacaoğlan'ın kullandığı kalıplarla âdetâ oynadığını göstermekte; onu diğer Őairlerimizden daha yukarılara taŐımaktadır.

5. Karacaoğlan'ın şiirleri yaratmada kullandığı formel ifadeler aşık tarzındaki şiir söyleme geleneğini de ortaya koymakta; söz konusu formel ifadelerin bu bağlamdaki etkisini açıkça göstermektedir.

6. Karacaoğlan'ın kullandığı formel ifadeler şiirlerinin konusuna göre de değişmekte; dağları, ovaları, kırların güzelliğini “çıktım yücesine...”, “yaz gelip de...”, “ evvel bahar yaz ayları...”, “yüce dağlar...” gibi ifadelerle anlatırken güzelleri övmeye “ala gözlü...”, “ala gözlerini sevdiğim dilber”, “sabahtan uğradım ben bir güzele” şeklinde seslenmekte, nasihat yollu şiirlerine ise “dinle indi bir nasihat edeyim”, “şu yalan dünyaya geldim geleli” diye başlamaktadır.

7. Karacaoğlan'ın şiirlerindeki formel ifadelerde gözlenen başka bir husus da aynı tanımın farklı formellerle ifade edilışıdır. Nitekim “ala gözlüm” yerine “kömür gözlüm” ifadesini de kullanmış; bir yerde aynı güzeli iki ayrı şekilde seslenerek tanımlanmıştır.

8. Karacaoğlan'ın şiirlerindeki formel ifadeler şairin söylemek veya seslenmek istediği şeyin kısa bir tanımı şeklindedir. Bir başka ifadeyle şairin şiirinde işleyeceği konu bu formellere bağlı olarak gelişmektedir. Mesela “ela gözlü...” diye başlayan şiirlerinde şair güzellere seslenirken “çıktım yücesine...” ile başlayan şiirlerinde ise daha çok tabiat güzellikleri işlenmektedir.

9. Şairin kullandığı formel ifadeler onun, çeşitli konulara bakış açısını ve bu konudaki fikirlerini yansıtmaktadır. Özellikle güzellere seslenirken kullandığı formellerde bu durum daha iyi gözlenmektedir. Mesela şaire göre bütün güzeller ela gözlü ya da kömür gözlüdür ve onlara bu şekilde hitap eder.

Tablo 1. Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Formel İfadeler

		Formel İfadelerin Adları	Formel İfadelerin Görüldüğü Şiirler								
		Altı kelimelik dizeler	Kadir Mevlâm senden bir dileğim var Kömür gözlüm ben bu elden gidersem Yaz gelip de beş ayları doğunca	12, 224, 249 46, 335 35, 171, 281, 285, 346, 404							
Beş kelimelik dizeler	Beş kelimelik dizeler	Şu yalan dünyaya geldim geleli Dinleyin bir güzel medhin edeyim Evvel bahar yaz ayları gelende (çoğunca, çatıldı)	161, 188, 214, 274, 477 228, 469 354, 400								
		Sabahtan (Seherden) uğradım ben bir güzele Yüce dağlar ne kararır pusarsın Barçın Yaylasında bir (üç) güzel gördüm Kadir Mevlâm budur senden dileğim Dinle imdi (sana) bir nasihat edeyim	16,23,53,127,136,185,484,485,497 252, 253 399, 402 54, 275 13, 325								
		Sabahtan (Seherden) uğradım ben bir geline İlgit ilgit esen bahar yelleri Çıktım yücesine seyran eyledim Yörü bre yalan dünya Gargıçakta bir güzele uğradım Behey ala gözlü dilber Yeşil başlı gövel ördek	303, 305 61, 172 90, 262 343, 478 429, 430 270, 409, 123 87, 102								
		Dört kelimelik dizeler	Dört kelimelik dizeler	Ala gözlerini sevdiğim dilber Ala gözlü benli dilber Çıktım yücesine seyran ederken Yazın geldiğin (geldiceğin) neden bileyim Seherden uğradım dostun köyüne	297,293,42,39,43,74,331,38 1,412,169,463,499,129,126, 163,280,499,353,358,169,20 1,236,216,258,261,231,235, 329,299, 97, 92, 97, 137, 336, 384 152, 263, 378 394, 437 18, 349						
				Her sabah her sabah salınan ... Kadir Mevlâm bir dileğim var...	173, 432 21, 498						
				5 kelimelik formeller	5 kelimelik formeller	Evvel bahar yaz ayları ... Sana derim sana ey (hey) ... Her sabah her sabah ... Şunda bir yavruya (güzele) meyil ...	75, 354, 357, 400 434, 442 159, 410 3, 104				
						4 kelimelik formeller	4 kelimelik formeller	Şunda bir dilbere ... Benden selâm eylen Kadir Mevlâm senden ... Başı al valalı ... İlgit ilgit esen ...	17, 335 330, 292 131, 229, 249 356, 486 61, 73, 172		
								3 kelimelik formeller	3 kelimelik formeller	Dinleyin ağalar ... Çıktım yücesine Yenile bir ... Yörü bre ... Annacımdan gelen ... Hay ağalar ...	2, 452 192, 480 481, 482 300, 386, 446 51, 84, 124, 149, 449 70,234,265,282,406,371,47, 493

		Ala gözlüm ...	151, 178, 207
		Ala gözlü ...	76, 83, 132, 222
		Kadir Mevlâm ...	21,131,56,57,229,248,275,498
		Şunda bir ...	44, 104, 212
		Her sabah ...	194, 319
		Kömür gözlüm ...	22, 331
		Bir yiğit ...	68, 422
		Seherden uğradım ...	305, 380, 425
Hem dizinin tamamını, hem de bir kısmını oluşturan formeller	3 kelimelik formeller	Yüce dağ başında ... Yüce dağ(ların) başında	95 108
	5 kelimelik formeller	Kadir Mevlâm senden bir dileğim ... Kadir Mevlâm senden bir dileğim	249 248

Tablo 2. Karacaoğlan'ın Şiirlerindeki Formel İfadelerde Görülen Değişmeler

	Formel İfadeler	Formel İfadelerin Görüldüğü Şiirler
		Dizinin Bir Yerinde Görülen Değişmeler
Dizinin baş tarafında görülen değişmeler	... ben bu elden gidersem	46, 49
	.... gövel Ördek	87, 102
	... seyran eyledim	90, 262, 312
	... neden bileyim	394, 437, 439
	... uğradım ben bir güzele	23, 185, 380
	... uğradım ben bir geline	303, 305
Dizinin ortasında görülen değişmeler	Benden selâm eylen ... yâre	292, 390
	Barçın Yaylasında ... güzel gördüm	399, 402
	Başı al valalı .... Gelin	356, 486
Dizinin sonunda görülen değişmeler	Evvel bahar yaz ayları ... (Bu başta olmak üzere bir dizinin tamamını oluşturmayan beş (2 adet), dört (4 adet), üç (5 adet) ve iki (14 adet) kelimelik formellerin tamamı yani 23 formel (kalıp) ifade, bu grupta yer almaktadır.	75, 354, 357, 400
Dizinin İki Yerinde Görülen Değişmeler	Şunda bir ... meyil ...	3, 104
	Her sabah ... çıkar ...	194, 319
	Yenile bir .... geldi ...	481, 482
	... uğradım ben bir ...	303, 380

Kaynakça

- Aksan, D. (2004). *Cumhuriyet döneminden bugüne örneklerle Şiir çözümlenmeleri*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Barthes, R. (1983). *Göstergebilimsel serüven*. (M. Rifat-S. Rifat, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bircan, U. (2009). İsmet Özel'in Bir Yusuf Masalı adlı Şiirinin Saussure'cü bağlamda yapısal çözümlenmesi. *Gazi-Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Gazi Üniversitesi, Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi, 585-609.
- Boratav, P. N. (1988). *Halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği*. Ankara: Adam.
- Boratav, P. N. (1963). *Le tekerleme: contrubition a Étude typolpgique et stylistique du conte populaire turc*. Paris.
- Boratav, P. N. (1982). *Folklor ve edebiyat II*. İstanbul: Adam.
- Çobanoğlu, Ö. (2005). *Halk bilimi kuramları ve araştırma yöntemleri tarihine giriş*. Ankara: Akçağ.
- Dorson, M. R. (1984). *Günümüz folklor kuramları* (N. Ulutaş, Çev.). İzmir : Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları No:33
- Ergin, M. (2008). *Dede Korkut kitabı I*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Assafoğlu, M. H. (2009). *Kerkük bilmecelerinde yapı ve konu*. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Kıran, A. ve Kıran Z. (2003). *Yazımsal okuma süreçleri*. Ankara: Seçkin.
- Moran, B. (1991). *Edebiyat kuramları ve eleştiri*. İstanbul: Cem.
- Özarslan, M. (2001). *Erzurum aşıklık geleneği*. Ankara: Akçağ.
- Sakaoğlu, S. (2004). *Karaca Oğlan*. Ankara: Akçağ.
- Saussure, F. (1985). *Genel dilbilim dersleri* (B. Vardar, Çev.). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Todorov, T. (2001). *Poetikaya giriş*. İstanbul: Metis.
- Uzun, M. Ö. (2003). *TRT Repertuarındaki Türkülerde Kullanılan Formel İfadeler*. *Yayınlanmamış doktora tezi*. Ege Üniversitesi, İzmir.
- Yayın, N. (2009). *Oyun tekerlemeleri üzerine bir inceleme*. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Yüksel, A. (1981). *Yapısalcılık ve bir uygulama*. İstanbul: Yazko.

